

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

УДК 343.3/7

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.39.212978>

Р. О. Мовчан, канд. юрид. наук, доцент, доцент
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Кафедра конституційного, міжнародного і кримінального права
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21000, Україна
e-mail: romanmov1984@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОМИЛКА ОСОБИ, ЯКА ЗАЙМАЄ ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ БЕЗ НАЛЕЖНОГО ДОЗВОЛУ: ВПЛИВ НА КВАЛІФІКАЦІЮ

У статті автором на підставі кримінально-правового вчення про фактичну та юридичну помилку запропоновано розв'язання проблеми кваліфікації дій особи, яка зайняла земельну ділянку з дозволу неналежного суб'єкта або без належного оформлення. З урахуванням цих положень зроблені відповідні висновки та пропозиції.

Ключові слова: юридична помилка, фактична помилка, кваліфікація, зайняття земельної ділянки, суб'єктивна сторона.

Постановка проблеми. Практика застосування ст. 197-1 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво» відзначається достатньою активністю: так, за інформацією Верховного Суду (далі – ВС), лише протягом 2018–2019 рр. за вчинення кримінальних правопорушень (далі – к.пр.), передбачених цією статтею КК, засуджено 109 осіб. Однак аналіз матеріалів судової практики засвідчує наявність і деяких інших, уже менш вітшних тенденцій. Йдеться, зокрема, про те, що при кримінально-правовій оцінці відповідних діянь правозастосувачі зіштовхуються з низкою дискусійних питань, викликаних неоднозначністю як положень самої ст. 197-1 КК, так і пов'язаних з нею приписів регулятивного законодавства. І як показує аналіз судово-слідчої практики, одним із таких питань є кримінально-правове значення помилки особи, яка займає земельну ділянку без належного дозволу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та іноземній доктрині проблематика кримінально-правової помилки висвітлювалась у працях таких науковців, як А. В. Айдинян, В. А. Вапсва, Р. В. Вереша, П. С. Дагель, К. П. Задоя, В. Ф. Кириченко, О. Д. Комаров, О. І. Рарог, М. Б. Фаткулліна, В. А. Якушин та ін. Вплив помилки на кваліфікацію дій особи, яка займає земельну ділянку без належного дозволу, побіжно розглядався О. О. Дудоровим, Б. В. Єрофєєвим, Є. В. Каплуновим, О. О. Пенязьковою, В. В. Сидоренко, І. К. Тупіко, В. Ф. Федоровим та ін. Водночас необхідно констатувати, що спеціальні дослідження відповідної проблематики у вітчизняній кримінально-правовій доктрині на сьогодні відсутні.

Метою статті є розв'язання проблеми впливу кримінально-правової помилки на кваліфікацію дій особи, яка займає земельну ділянку без належного дозволу.

Виклад основного матеріалу. У практиці застосування ст. 197-1 КК найбільш характерними проявами означеної проблеми є випадки, коли особи, які здійснюють зайняття земельних ділянок, виправдовують свою поведінку усними домовленостями, а інколи – й усними проханнями посадових осіб органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, у власності (користуванні) яких знаходяться певні земельні ділянки. Особа, яка займає чужу земельну ділянку

на підставі лише такої усної домовленості, має розуміти, що в будь-який момент не підкріплена жодними правовими гарантіями воля власника (законного користувача) земельної ділянки може змінитись, і тоді їй треба бути готовою у «кращому» випадку звільнити земельну ділянку, а в «гіршому» (щоб не зазнати юридичної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 53-1 КУпАП або ст. 197-1 КК)) – доводити не зафіксоване документально волевиявлення власника (законного користувача), якщо останній заперечуватиме наявність такого факту. Згоду на зайняття земельної ділянки може давати і не її власник, законний користувач (його представник), а суб'єкт, не уповноважений вступати у подібні домовленості. Відповідно, постає питання, чи утворює вчинене у подібних випадках склад к.пр. «самовільне зайняття земельної ділянки».

Б. В. Єрофєєв послідовно обстоював позицію, згідно з якою самовільне захоплення землі має місце й у випадках, коли особа користується земельною ділянкою, яка була їй відведена рішенням некомпетентних органів [1, с. 300]. Інакше розмірковували Є. В. Каплунов та І. К. Тупіко, які, серед іншого, зазначали, що у випадках, коли громадянин займає земельну ділянку з дозволу державного органу або землекористувача, але без належного оформлення, а з обставин справи випливає, що він не знав і не міг знати про незаконність зайняття землі, цих громадян не можна притягувати до кримінальної відповідальності [2, с. 130; 3, с. 5]. Ідентично висловлюється і В. В. Сидоренко [4, с. 69]. Видається, що задля отримання науково обгрунтованої відповіді на питання, як мають вирішуватися розглядувані ситуації, треба більш глибоко проаналізувати вчення про помилки в кримінальному праві та її вплив на кваліфікацію.

Як відомо, серед багатьох інших класифікацій у теорії кримінального права найбільшого поширення набув поділ помилок на два різновиди: юридичну та фактичну. Юридичну помилку переважно визначають як неправильне уявлення особи про юридичні властивості і правові наслідки вчиненого діяння [5, с. 112]. Щодо поняття фактичної помилки, то імпонує її розуміння як омани особи в об'єктивних ознаках злочину¹, що визначають характер і ступінь його суспільної небезпечності, в наявності обставин, що унеможливають злочинність діяння, та в об'єктивних і суб'єктивних ознаках злочину, вчиненого у співучасті [6, с. 13]. Незважаючи на тривалу історію розгляду, криміналісти і дотепер не можуть дійти до єдиної думки у питанні щодо деяких аспектів співвідношення зазначених різновидів помилок, зокрема, щодо віднесення тих чи інших помилок до фактичних чи юридичних. І чи не найбільш дискусійним у цьому контексті є проблема так званої *помилки в суспільній небезпечності діяння (помилки в характері чи змісті діяння)*, коли особа не усвідомлює суспільної небезпечності свого діяння – тобто саме та ситуація, різні погляди щодо вирішення якої наводилися вище.

Визначаючи негативну юридичну помилку, М. Б. Фаткулліна підкреслює, що за такої помилки особа вважає, що вчинюване нею діяння не характеризується ознаками суспільної небезпеки і кримінальної протиправності. Відповідно таку помилку треба вважати юридичною [7, с. 45-46]. А ось на переконання О. Д. Комарова, суспільна небезпечність – це матеріальна ознака злочину, яка полягає у спричиненні діянням істотної шкоди (загрози її заподіяння) та існує об'єктивно, незалежно від того, чи передбачена в законі поведінка, яка її містить, як протиправна, злочинна. Автор переконаний у тому, що суспільна небезпечність діяння не є його юридичною характеристикою, а натомість – соціально-фактичною ознакою вчиненого. Звідси обгрунтовується висновок, що помилку особи в суспільній небезпечності треба розглядати як різновид фактичної помилки [8, с. 64]. На нашу думку, найбільш обгрунтовані рекомендації стосовно вирішення аналізованого питання були висловлені А. В. Айдинян, яка зазначає, що розв'язання проблеми віднесення помилки в характері діяння до фактичної чи юридичної треба шукати в предметі помилки. Предметом фактичної помилки є фактичні обставини об'єктивного характеру, причому не виключено, що такі обставини можуть кореспон-

¹ Як відомо, з 1 липня 2020 р. в Україні запроваджено двочленну класифікацію к.пр. із поділом їх на злочини та кримінальні проступки. Однак у цій статті при посиланні на раніше опубліковані роботи та рішення судів інколи буде вживатися поняття «злочин», яким до набрання чинності відповідних змін позначалися будь-які кримінально карані діяння.

ндувати з характером діяння. Відсутність усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння може обумовлюватися як неправильною оцінкою окремої фактичної, так і юридичної обставини. Останнє традиційно вважається визначальним у розмежуванні фактичної помилки щодо характеру діяння та юридичної помилки щодо злочинності діяння. На підставі сказаного висновується, що помилка в характері діяння може визнаватися одним із різновидів фактичних помилок, але її предмет повинен обмежуватися фактичними обставинами [9, с. 38].

Отже, спираючись на підтримуваний підхід, можна констатувати, що в аналізованій нами ситуації має місце помилка в характері діяння (суспільній небезпечності) як різновид фактичної помилки. Щодо кримінально-правового значення такої помилки, то в юридичній літературі доводиться, що помилка в суспільній небезпечності вчиненого унеможливує інкримінування умисного злочину й особа підлягає кримінальній відповідальності лише за умов, якщо: а) її діяння вчинене з необережності і б) закон передбачає відповідальність за вчинення такого діяння через необережність [6, с. 14]. Через це особу, яка займає земельну ділянку з дозволу некомпетентного органу, а з обставин справи впливає, що вона не знала і не могла знати про незаконність зайняття землі, не можна притягувати до кримінальної відповідальності за умисне к.пр., передбачене ст. 197-1 КК. Такий підхід сприймається і судовою практикою.

Розглядаючи провадження за ч. 1 ст. 197-1 КК стосовно Особи-1, суд з'ясував, що між Особою-1 та міською радою був укладений попередній договір оренди земельної ділянки, розроблений юристами виконавчого комітету та згодом затверджений сесією міської ради. За умовами договору Особа-1 мав право користуватися земельною ділянкою, сплачував орендну плату, а також усі необхідні податки. Лише через недбалість посадових осіб міської ради в порушення умов попереднього договору не був укладений основний договір оренди земельної ділянки. Виявлені обставини стали підставою для виправдання Особи-1 через відсутність у його діяч суб'єктивної сторони інкримінованого к.пр. [10].

Висловлений підхід до кваліфікації випадків користування земельною ділянкою за «дозволом» неуповноваженого суб'єкта підтримує й О. О. Пенязькова. Водночас, у контексті розгляду відповідної проблематики, дослідницею аналізується і один із випадків, коли особа обробляла земельну ділянку за усною згодою представника законного володільця земельної ділянки – головного лікаря КУ «Обласна туберкульозна лікарня» Запорізької обласної ради [11, с. 180]. У підсумку ця справа дійшла до ВС, який, скасовуючи рішення судів першої та апеляційної інстанції, серед іншого, послався на недоведеність факту отримання підсудним попередження про необхідність припинення протиправних дій¹, що, на думку ВС, який врахував і факт отримання усного дозволу на користування земельною ділянкою, є свідченням відсутності суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 197-1 КК [12].

Загалом, підтримуючи О. О. Пенязькову в оцінці подібних проявів як злочинних, водночас погодитися з доречністю посилання на це судове рішення саме в контексті оцінки дій особи, яка користується земельною ділянкою, що відведена їй рішенням некомпетентних органів, неможливо. У цій ситуації жодних угод не укладалось, а була лише усна згода директорки (яка, до того ж, не була визнана останньою), а отже, не було

¹ На нашу думку, слідування правовій позиції ККС ВС здатне призвести інших правозастосувачів до хибного висновку про те, що відсутність відповідних актів і попереджень унеможливує констатацію наявності інтелектуального моменту умислу особи, винної у самовільному зайнятті земельної ділянки, а отже, складу цього к.пр. Насправді такого роду попередження не мають жодного значення для інкримінування ст. 197-1 КК, у зв'язку з чим неотримання Особою-1 попереджень, на чому наполягав обвинувачений і до чого апелював ККС ВС, не може свідчити про неусвідомлення обвинуваченим суспільної небезпеки вчиненого ним діяння. Складно зрозуміти логіку ККС ВС і тоді, коли він закидає суду першої інстанції нез'ясування того, «коли саме після встановлення самовільного захоплення земельної ділянки керівництво комунальної установи звернулося із заявою до правоохоронних органів». Невже ця обставина має значення для вирішення питання про наявність (відсутність) складу к.пр., передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК? Аргументація ККС ВС видається суперечливою і через наступне: з одного боку, констатується недоведеність отримання Особою-1 згаданих актів, а, з іншого, ККС ВС дорікає суду першої інстанції тим, що той не з'ясував, чому, незважаючи на неодноразові попередження про неправомірність його дій, Особа-1 продовжував самовільно працювати на земельній ділянці.

жодного рішення некомпетентних органів про відведення земельної ділянки. Отже, тут мала місце не фактична, а один із різновидів юридичної помилки (щодо незлочинності діяння), адже, як зазначалося вище, помилка в характері діяння може визнаватися різновидом фактичної помилки лише у випадку, коли її предметом є фактичні обставини. В аналізованому ж випадку має місце помилка не щодо фактичних, а щодо юридичних обставин (правомірності використання земельної ділянки за наявності усного дозволу).

Ще один приклад наявності в діях особи юридичної помилки зустрічається у справі (за ч. 2 ст. 197-1 КК) стосовно директора ТОВ «Наталка» Особа-1. Останній вину не визнав, пояснивши, що він був запрошений до Ямпільської райдержадміністрації на засідання комісії, на якій були присутні представники податкової та фінансової служб, прокуратури та СБУ. Члени комісії наполягали на наповненні бюджету та раціональному використанні земель. Як наслідок, було прийнято рішення про укладення добровільних угод про відшкодування збитків та визначення розміру плати за використання земельних ділянок. Члени комісії запевняли, що укладення таких угод є законним. Тому Особа-1 вважав, що він використовував земельні ділянки на законних підставах. Оцінивши докази, суд дійшов висновку про недоведеність суб'єктивної сторони інкримінованого к.пр., а саме те, що Особа-1 усвідомлював суспільно небезпечний характер свого діяння. Підставою для такого рішення стали докази, які засвідчують, що Особа-1 діяв із дозволу органів влади, яким він довіряв, а їхні пропозиції щодо використання земельних ділянок розцінював як правомірні [13].

На відміну від попереднього, під час кваліфікації цих двох випадків діє принцип-презумпція – незнання закону не звільняє від відповідальності. Як зазначає Р. В. Вереша, презумпція знання закону може не повною мірою відповідати дійсності, але без неї у правовій державі застосування закону було б ускладненим: «Ця презумпція, – констатує фахівець, – є необхідною і впливає з основних засад взаємовідносин громадянина і держави» [14, с. 292].

Чому ж тоді у наведених випадках суди ухвалювали виправдовувальні вироки? І чи були ці рішення правомірними?

Фахову відповідь на поставлені складні питання кваліфікації к.пр., передбачених ст. 197-1 КК, можна отримати лише після розгляду дискусійного у кримінально-правовій доктрині питання можливості включення до інтелектуального моменту умислу усвідомлення протиправності діяння.

Як і згаданий вище Р. В. Вереша, більшість криміналістів стоять на позиції *ignorantia legis neminem excusat* – незнання закону не звільняє від відповідальності (ч. 2 ст. 68 Конституції України) і тому вважають, що для встановлення вини необхідно і достатньо довести, що особа усвідомлювала ті чи інші ознаки діяння незалежно від усвідомлення протиправності [15, с. 47; 16, с. 29]. Оцінюючи такий підхід, треба погодитись із тим, що він є, по-перше, прагматичним і, по-друге, традиційним.

Вважаємо, що без з'ясування усвідомлення особою протиправності її діяння неможливо врахувати специфіку психічного ставлення особи до вчиненого та його наслідків у складах к.пр., передбачених кримінально-правовими нормами з бланкетними диспозиціями. Тут доречно нагадати, що ще М. С. Таганцев виходив із можливості спростувати припущення знання заборон, за винятком заборон на вчинення тяжких злочинів на кшталт вбивства, звалтування, крадіжки, уявлення про забороненість яких кожна людина отримує ще з юнацької пори [17, с. 238]. З такою позицією перегукуються слова Г. О. Єсакова про те, що сфера презумпції знання кримінального закону як формально-юридичного обґрунтування максими *ignorantia juris* має обмежуватися злочинами, які апріорно заслуговують на моральний осуд [18, с. 260]. Розвиваючи цю думку в процесі дослідження питань кримінальної відповідальності за податкові злочини, О. О. Дудоров підкреслює, що, враховуючи загальновідомий факт об'ємності, нестабільності, нечіткості і суперечливості податкового законодавства, які зумовлюють помилки в його застосуванні, можна дійти висновку, що інтелектуальним елементом умислу податкового злочинця має охоплюватись усвідомлення конкретної податкової

протиправності, а без цього немає підстав говорити про те, що суб'єкт усвідомлював і суспільну небезпеку свого діяння [19, с. 100].

Про необхідність включення усвідомлення протиправності до інтелектуального моменту умислу при самовільному захопленні землі писали і деякі радянські вчені. Крім іншого, В. М. Федорова вказував на те, що у 75 % вивчених ним справ притягнення до відповідальності передувало попередження винних про допущені порушення земельного законодавства [20, с. 11].

Розмірковуючи над необхідністю включення усвідомлення протиправності до інтелектуального моменту умислу аналізованого к.пр., треба пам'ятати, що на сьогодні попередження правопорушників не є умовою притягнення винних до кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки. Крім того, незважаючи на те, що земельне законодавство хоч і може скласти «гідну конкуренцію» податковому за відміченими О. О. Дудоровим об'ємністю, нестабільністю, нечіткістю та суперечливістю, з ухваленням Закону України від 15 квітня 2008 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення вимог земельного законодавства», згідно з яким «самовільність» пов'язується з відсутністю рішення уповноважених органів або правочину, які засвідчують право особи на земельну ділянку, а не з відсутністю правовстановлюючих документів, вочевидь, знімають проблему усвідомлення протиправності своєї поведінки особою, яка самовільно займає земельну ділянку.

Справді, коли «самовільність» зайняття земельної ділянки пов'язувалася з самою лише відсутністю правовстановлюючих документів, можна було дискутувати щодо необхідності доведення факту усвідомлення винною особою протиправності свого діяння як чинника, який свідчить про усвідомлення особою суспільної небезпеки цього діяння. Проте за ситуації, що має місце наразі, будь-яка особа, яка згідно з КК може бути визнана суб'єктом к.пр., хоч і може не розуміти забороненість самовільного зайняття земельної ділянки конкретними правовими нормами, водночас обов'язково повинна усвідомлювати суспільну небезпеку заволодіння земельною ділянкою за відсутності підстав, які дають їй таке право. Тому навіть нерозуміння винною особою протиправності заволодіння земельною ділянкою не дає змогу говорити про неусвідомлення особою суспільної небезпеки такого діяння, а тому усвідомлення протиправності діяння не треба включати в інтелектуальний момент умислу при самовільному зайнятті земельної ділянки.

З огляду на сказане, рішення суддів у двох зазначених вище справах, в яких мала місце саме юридична помилка, здавалося б, мали бути визнані незаконними. Однак тут хотілося б пригадати варіант вирішення проблеми юридичної помилки, який пропонується в першому робочому варіанті проєкту нового КК. Розробниками останнього у проєктованій ст. 2.3.11 «Юридична помилка» не заперечується положення про те, що юридична помилка, яка полягає у тому, що особа вважає свою поведінку правомірною, а насправді за неї встановлена кримінальна відповідність, не увільняє від такої відповідальності. Водночас членами робочої групи з реформування кримінального права пропонується передбачити один виняток із цього правила: спростування презумпції знання спеціальних нормативно-правових актів, які встановлюють заборону вчинення діянь, вказаних у статтях Особливої частини. На думку фахівців, зазначене спростування можливе лише за наявності однієї із трьох умов: а) порушення встановленого порядку оприлюднення таких актів; б) об'єктивної неможливості ознайомлення особи з таким актом; в) наявності суперечливих роз'яснень змісту такого акту з боку уповноважених на те органів.

У світлі сказаного, пригадуючи фабули розглядуваних реальних ситуацій, є підстави констатувати, що, незважаючи на деяку їхню зовнішню подібність, підхід до оцінки правомірності цих рішень, на нашу думку, має бути диференційованим, адже: 1) у випадку, коли особа обробляла земельну ділянку за усною згодою головного лікаря, не було жодної з трьох названих умов, наявність яких дозволяла б говорити про спро-

ствання презумпції знання спеціальних нормативно-правових актів; 2) тим часом, як директор ТОВ «Наталка» був навіть не просто запрошений до адміністрації з подальшим усним проханням про користування «пустуючими» земельними ділянками, а ним була укладена письмова угода на використання земельних ділянок та визначався розмір плати за це, що, за словами відповідних посадовців, було достатньою підставою для початку користування земельними ділянками.

Зважаючи на викладені аргументи, можна дійти висновку про те, що у справі щодо директора ТОВ «Наталка» суд обґрунтовано ухвалив виправдувальний вирок, оскільки у цій ситуації і мала місце наявність суперечливих роз'яснень змісту НПА з боку уповноважених на те органів. Щодо умовно першої із розглядуваних ситуацій, в якій жодних угод не укладалося, за роз'ясненнями особа не зверталася, то, на нашу думку, підстав для виправдання обвинуваченого не було.

Висновки і пропозиції. Отже, зважаючи на аргументи, викладені у статті, варто висновувати, що у випадку, коли особа займає земельну ділянку з дозволу державного органу чи відповідних посадових осіб, але без належного оформлення, а з обставин справи випливає, що вона не знала і не могла знати про незаконність зайняття землі, має місце помилка в характері діяння (суспільній небезпечності) як різновид фактичної помилки, яка унеможливило інкримінування норми про умисне к.пр., передбачене ст. 197-1 КК. Водночас у ситуаціях, коли особа могла знати про неправомірний характер своїх дій, може йтися лише про помилку щодо незлочинності діяння, яка належить до проявів юридичної помилки і, за загальним правилом, не повинна виключати відповідальність за ст. 197-1 КК.

Список використаної літератури

1. Ерофеев Б. В. Основы земельного права (теоретические вопросы). Москва : Юрид. лит., 1971. 328 с.
2. Каплунов В. Е. Об ответственности за непропорциональное занятие земельных участков. Вопросы теории и практики борьбы с преступностью. Ленинград, 1974. С. 128-132.
3. Тушико И. К. Незаконное занятие земли и меры по борьбе с ним по советскому праву : дис. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1974. 172 с.
4. Сидоренко В. В. Правові наслідки самовільного зайняття земельних ділянок : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 178 с.
5. Вапсва Ю. А. Помилка у змісті суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 184 с.
6. Комаров О. Д. Фактична помилка в кримінальному праві України та її значення для кримінальної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
7. Фаткуллина М. Б. Юридические и фактические ошибки в уголовном праве: проблемы квалификации : дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003. 199 с.
8. Комаров О. Д. До питання про розмежування фактичної та юридичної помилки. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». 2013. Т. 26. № 2-1 (Ч. 1). С. 60-67.
9. Айдиян А. В. Фактична помилка у кримінальному праві України: основні теоретичні та практичні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 321 с.
10. Вирок Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 26 грудня 2013 р. у справі № 2016/1175/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36941326>.
11. Пенязькова О. О. Кримінально-правова охорона земель в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 291 с.
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду від 12 грудня 2019 р. у справі № 317/885/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86505902>.
13. Вирок Ямпільського районного суду Вінницької області від 14 квітня 2016 р. у справі № 153/428/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59086689>.
14. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 583 с.
15. Дагель П. С., Михеев Р. И. Теоретические основы установления вины : учеб. пособ. Владивосток : Дальневосточный гос. ун-т, 1975. 167 с.
16. Рарог А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений. Москва : ООО «Профобразование», 2001. 133 с.
17. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции. Часть Общая. В 2 т. Т. 1. Москва : Наука, 1994. 380 с.
18. Есаков Г. А. Mens rea в уголовном праве США: историко-правовое исследование. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2003. 551 с.
19. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ : Ваіте, 2017. 872 с.
20. Федоров В. Н. Уголовная ответственность за самовольный захват земли : дис. ... канд. юрид. наук. Киев, 1986. 184 с.

References

1. Erofeev, B. V. (1971). Fundamentals of land law (theoretical issues). Moskva : Jurid. lit. [in Russian].
2. Kaplunov, V. E. (1974). About responsibility for illegal occupation of land plots. Questions of theory and practice of combating crime, 1974 [in Russian].
3. Tupiko, I. K. (1974). Illegal occupation of land and measures to combat it under Soviet law. Candidate's thesis. Sverdlovsk [in Russian].
4. Sydorenko, V. V. (2015). Legal consequences of unauthorized occupation of land plots. Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Vapsva, Yu. A. (2000). Error in the content of the subjective side of the crime. Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
6. Komarov, O. D. (2015). Factual error in the criminal law of Ukraine and its significance for criminal liability. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
7. Fatkullina, M. B. (2003). Legal and factual errors in criminal law: qualification problems. Candidate's thesis. Moskva [in Russian].
8. Komarov, O. D. (2013). On the question of distinguishing between factual and legal error. Scientific notes of the Tavricheskiy National University named after V.I. Vernadsky. Series "Legal Sciences", 26 [in Ukrainian].
9. Aidynian, A. V. (2016). Factual error in the criminal law of Ukraine: basic theoretical and practical aspects. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
10. Judgment of the Iziium City District Court of the Kharkiv Region of December 26, 2013 in the case № 2016/1175/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36941326> [in Ukrainian].
11. Pieniazkova, O. O. (2018). Criminal and legal protection of lands in Ukraine. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
12. Resolution of the Supreme Court in the composition of the panel of judges of the Criminal Court of Cassation of 12 December 2019 in case № 317/885/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86505902> [in Ukrainian].
13. Judgment of the Yampil District Court of Vinnytsia Region of 14 April 2016 in case № 153/428/15-k. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59086689> [in Ukrainian].
14. Veresha, R. V. (2017). Problems of the subjective side of the crime. Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
15. Dagel', P. S., & Miheev, R. I. (1975). The theoretical foundations of establishing guilt. Vladivostok : Dal'nevostochnyj gos. un-t [in Russian].
16. Rarog, A. I. (2001). Subjective side and classification of crimes. Moskva : OOO «Profobrazovanie» [in Russian].
17. Tagancev, N. S. (1994). Russian criminal law. Lectures. Part General. Moskva : Nauka [in Russian].
18. Esakov, G. A. (2003). Mens rea in US criminal law: a historical and legal study. Sankt-Peterburg : Juridicheskij centr Press [in Russian].
19. Dudorov, O. O. (2017). Criminal law: theory and practice (selected works). Kyiv : Vaite [in Ukrainian].
20. Fedorov, V. N. (1986). Criminal liability for unauthorized seizure of land. Candidate's thesis. Kiev [in Russian].

Стаття надійшла 03.09.2020 р.

Р. А. Мовчан, канд. юрид. наук, доцент, доцент
 Донецкий национальный университет имени Василия Стуса
 Кафедра конституционного, международного и уголовного права
 ул. 600-летия, 21, Винница, 21000, Украина
 e-mail: romanmov1984@gmail.com
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ОШИБКА ЛИЦА, ЗАНИМАЮЩЕГО ЗЕМЕЛЬНЫЙ УЧАСТОК БЕЗ НАДЛЕЖАЩЕГО РАЗРЕШЕНИЯ: ВЛИЯНИЕ НА КВАЛИФИКАЦИЮ

Резюме

В статье анализируется уголовно-правовое значение ненадлежащего разрешения на занятие земельного участка. Автором на основании уголовно-правового учения о фактической и юридической ошибке предложено решение проблемы квалификации действий лица, которое заняло земельный участок с разрешения ненадлежащего субъекта или без надлежащего оформления. С учетом этих положений сделаны соответствующие выводы и предложения.

Ключевые слова: юридическая ошибка, фактическая ошибка, квалификация, занятие земельного участка, субъективная сторона.

R. O. Movchan, Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor
Vasyl' Stus Donetsk National University
the Department of Constitutional, International and Criminal Law
600-year Street, 21, Vinnitsa, 21000, Ukraine
e-mail: romanmov1984@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

CRIMINAL LEGAL ERROR OF A PERSON IN A LAND WITHOUT PERMISSION: INFLUENCE ON QUALIFICATIONS

Summary

The article attempts to solve the problem of the impact of a criminal law error on the qualification of actions of a person occupying a land plot without proper permission. The author's appeal to the relevant issues is explained by the fact that there is no research of the latter in the domestic criminal law science, as well as the lack of a unified position regarding the criminal law assessment of these manifestations by judicial and law enforcement agencies.

When writing an article, the criminal law doctrine of error is analyzed, a sociological method is applied, in particular, through the use of specific sociological methods, with the help of which specific court decisions were studied, including those issued by the Cassation Criminal Court as part of the Supreme Court, under article 197-1 of the Criminal Code of Ukraine, in which the corresponding problem was manifested. The dialectical method was also actively used, which made it possible to comprehend the problems and structure the research, to carry out the knowledge of the research object in stages.

Based on the results of writing the article, conclusions were drawn that can be used both in scientific and law enforcement activities. In particular, it was proved that in the case when a person occupies a land plot with the permission of a state body or relevant officials, but without proper registration, and according to the circumstances of the case, it follows that he did not know and could not know about the illegality of the land occupation, there is an error in the nature of the act (public danger) as a kind of factual error, which makes it impossible to incriminate the norm of an intentional criminal offense provided for in Article 197-1 of the Criminal Code of Ukraine. At the same time, in situations where a person could know about the illegal nature of his actions, we can only talk about an error regarding the inaccessibility of an act belonging to a manifestation of a legal error and, as a general rule, does not exclude liability under Article 197-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: legal error, factual error, qualification, occupation of a land plot, subjective side.